

Verslag van de opvallendste waarnemingen tijdens de winter 2015/2016 op het strand te Koksijde

Ingrid Jonckheere (1), Hilde Busschaert (2), Aäron Fabrice (3),
Rudy Balcaen (4)

Inleiding

In dit verslag sommen we de opvallendste organismen op die we tijdens de weerkundige winter 2015-2016 hebben waargenomen in de omgeving van de twee lange strandhoofden te Koksijde.

Na de herfststorm van eind november 2015 was het wachten tot 14-15 januari 2016 voor de eerste winterstorm de kop opstak en het strand weer rijkelijk bezaaid lag met aanspoelsel. Een tweede storm volgde exact een maand later tijdens de nacht van 14 op 15 februari. Ook tussendoor bezochten we het strand en de twee strandhoofden van dit artikel meermaals. Dit leverde enkele interessante waarnemingen op.

Woensdag 30/12/2015 – omgeving strandhoofd Ster der Zee

Er lag weinig aanspoelsel op het strand en de wind blies uit het zuiden. De zee was opvallend ver teruggetrokken, dit was reeds zo vanaf zondag 27 december. Er was een zone van minstens 30 meter zand tussen de laatste losse stenen van het strandhoofd en de zee.

Nabij de laagwaterlijn zagen we tal van levende Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus*, sommige helemaal ingegraven andere half bloot. Ook Zaagjes *Donax vittatus* en Nonnetjes *Macoma balthica* leefden in deze zone in situ.

Daar waar het strandhoofd uitloopt met nog enkele losliggende stenen vonden we levende Gewone zeester *Asterias rubens* en Gewone zeeappel *Psammechinus miliaris*. In de poeltjes tussen het einde van het strandhoofd en de laagwaterlijn zwommen enkele Gewone slangsterren *Ophiura ophiura*. Het opvallendst echter was dat in we in deze poeltjes in totaal zes Vijfdradige meunen *Ciliata mustela* (foto 1) aantroffen en één Gewone zeedonderpad *Myoxocephalus scorpius*. Ingrid zag deze laatste heen en weer zwemmen en herinnerde zich dat Marco Faasse haar ooit vertelde dat de mannetjes hun eitjes bewaken tegen rovers. Ze bestudeerde het gedrag van de Zeedonderpad en ontdekte zo een pakketje eitjes. De Zeedonderpad paait van december tot maart. De eitjes worden in trosjes tussen de stenen gelegd. Als de eitjes na een vijftal weken uitkomen is zijn taak volbracht.

Op het strandhoofd troffen we nog de volgende organismen aan: één Geschubde zeerups *Lepidonotus squamatus*, Grote paardenanemoon *Actinia equina*, Slibanemoon *Sagartia troglodytes* en Zebra-anemoon *Actinia striata*, Muiltjes *Crepidula fornicata*, Schaalhorens *Patella vulgata*, Purperslakken *Nucella lapillus*, Aziatische oesters *Crassostrea gigas*, Gewone alikruikken *Littorina littorea*, Mossels *Mytilus edulis* en de

drie soorten zeepokken: de Gewone zeepok *Semibalanus balanoides*, de Gekartelde zeepok *Balanus crenatus* en de Nieuw-Zeelandse zeepok *Elminius modestus*.

Foto 1: Vijfdradige meun *Ciliata mustela* –Koksijde 30/12/2015 (foto: R. Balcaen)

Eerste winterstorm 14-15 januari 2016

We bezochten het strand vanaf de 15de januari meerdere keren. De eerste dagen na de storm lag het aanspoelsel over het volledige strand verspreid. Hieronder volgt een opsomming van de gevonden organismen met een korte bespreking bij enkele bijzondere waarnemingen.

Schelpdieren

De opvallendste schelpdieren die we aangetroffen waren de honderden exemplaren Gewone otterschelp *Lutraria lutraria* waaronder enkele levend met uitgestoken siphon (foto 2). Sommige exemplaren probeerden zich terug in te graven.

We vonden ook een levende Aziatische tapijtschelp *Ruditapes philippinarum*, een nieuwe soort voor het strand van Koksijde.

In vergelijking met het aanspoelsel na de herfststorm 2015 (Jonckheere & Fabrice, 2016) spoelden er heel wat minder levende Afgeknotte gapers *Mya truncata* en Wijde mantels *Chlamys opercularis* aan.

Er lagen wel opvallend veel levende Wulken *Buccinum undatum* en er waren ook talrijke grote legsels aangespoeld waaronder heel wat met opgedroogde dooiers.

Foto 2 : *Lutraria lutraria* Koksijde 15/01/2016 (foto I. Jonckheere)

Verder noteerden we nog:

Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus* >1000 waaronder veel levende exemplaren

Messchede *Solen marginatus* enkele lege doubletten

Kleine Zwaardschede *Ensis minor*, niet recent, een doublet en enkele losse kleppen

Kokkel *Cerastoderma edule*, een paar levende exemplaren en enkele lege doubletten

Gewone tapijtschelp *Venerupis senegalensis*, enkele levend, massaal veel lege doubletten

Gedoornde hartschelp *Acanthocardia echinata* enkele levend en een paar losse kleppen

Halfgeknotte strandschelp *Spisula subtruncata* enkele levend, lege doubletten

Stevige strandschelp *Spisula solida*, enkele levend, enkele lege doublet

Grote strandschelp *Mactra stultorum*, enkele levend, veel losse kleppen en lege doubletten

Nonnetje *Macoma balthica*, enkele levend, veel lege doubletten

Zaagje *Donax vittatus*, enkele levend, veel lege doubletten

Mossel *Mytilus edulis*, levend algemeen

Witte boormossel *Barnea candida* enkele levend

Amerikaanse boormossel *Petricolaria pholadiformis* enkele levend en lege doubletten

Witte dunschaal *Abra alba*, massaal levend

Tere platschelp *Tellina tenuis*, lege doubletten

Rechtsgestreepte platschelp *Tellina fabula*, lege doubletten

Muiltje *Crepidula fornicata*, algemeen levend

Gewone tepelhoorn *Natica catena*, enkele levende en vers lege horentjes

Gevlochten fuikhoorn *Nassarius reticulatus*, enkele honderden lege horentjes

Zeekat *Sepia officinalis* enkele schilden

Stekelhuidigen

De grootste hoeveelheid zeesterren lag ten westen van het strandhoofd Ster der Zee. Opvallend was dat de meeste slangsterren niet op dezelfde plaats aanspoelden als de zeesterren. Er was een aanspoelselbank waar de Gewone slangsterren *Ophiura ophiura* bijeen lagen en een zone waar de Gewone zeesterren *Asterias rubens* te vinden waren (foto 3 en 4).

Gewone zeester *Asterias rubens*, levend >1000, ook exemplaren met drie en vier armen.

Gewone slangster *Ophiura ophiura*, levend >1000

Slibanemoon *Sagartia troglodytes* >100

Zeedahlia *Urticina felina*, 1 exemplaar op schelp *Lutraria* spec.

Zeeanjelier *Metridium senile*, enkele

Gewone zeeappel *Psammechinus miliaris*, levend honderden

Zeeklit *Echinocardium cordatum*, veel leeg

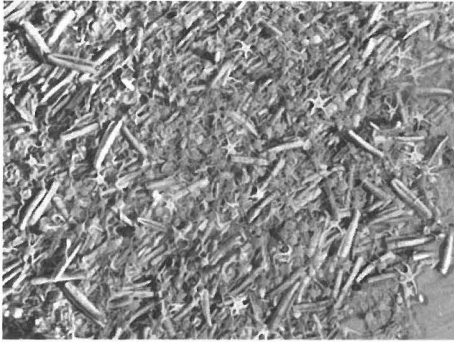

Foto 3: Aanspoelselbank met Gewone slangster *Ophiura ophiura* 16/02/2016 Koksijde (foto: I. Jonckheere)

Foto 4: Aanspoelselbank met Gewone zeester *Asterias rubens* 16/02/2016 Koksijde (foto: I. Jonckheere)

Krabben

Vonden we op het Koksijdse strand na de herfststorm in 2015 nauwelijks een krab of krabbenschild, dan kwam daar na de eerste winterstorm verandering in. We vonden enkele levende Gewone strandkrab *Carcinus maenas* en enkele levende Gewone zwemkrabben *Liocarcinus holsatus* en een schild van de Helmkrab *Corystes cassivelaunus*, deze soort spoelt na stormen wel vaker aan op de stranden van de Westkust. Daarnaast vonden we ook een twintigtal levende Kleine heremietkreeften *Diogenes pugilator*.

Wormen

Driekantige kalkkokerworm *Pomatoceros triqueter* lege kokers op schelpen

Perkamentkokerworm *Chaetopterus variopedatus*, fragmenten van kokers

Mosdierkje

Bladachtig hoornwier *Flustra foliacea*, veel

Blaascelpoliep *Vesicularia spinosa*, veel

Doorschijnende zeevinger *Alcyonidium gelatinosum* op een schelp

Holtedieren

Haringgraat *Halecium halecinum*, 1 exemplaar

Zeecypres *Sertularia cupressina*, veel

Gewone zeespriet *Nemertesia antennina*, enkele

Zeedennetje *Abietinaria abietinaria*, enkele

Gekromde zeeborstel *Hydrallmania falcata*, enkele

Ruwe zeerasp *Hydractinia echinata* op schelpen

Vissen

Bot *Platichthys flesus* 1 exemplaar dood

Bruinvis

Op 12 februari vonden Rudy en Hilde een Bruinvis *Phocoena phocoena* van 1 m 40 groot op het strand. Het dier leek uiterlijk niet gekwetst. Het werd door de brandweer van het strand gehaald en opgehaald door de het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen voor wetenschappelijk onderzoek, onder meer naar de doodsoorzaak.

Tweede winterstorm 14-15 februari 2016

De auteurs bezochten hetzelfde stukje strand vanaf de 16de februari meerdere keren. Alle hierboven bij de eerste winterstorm opgesomde organismen werden terug waargenomen uitgezonderd de Aziatische tapijtschelp *Ruditapes philippinarum*. Deze keer troffen we ook geen levende Gewone otterschelpen *Lutraria lutraria* aan, wel weer honderden lege doubletten, zowel juveniele als volwassen exemplaren.

Wat opviel is dat er opnieuw heel wat levende Wulken *Buccinum undatum* en grote eikapsels van deze soort werden gevonden.

Tijdens de vorige winterstorm noteerden we geen levende Aziatische oesters *Crassostrea gigas*, deze keer telden we er een tiental.

We vonden ook een legsel van een Pijlinktvis – *Loligo spec.* Op dit legsel ontdekte Ingrid een levende Gewone hooiwagenkrab *Macropodia rostrata*. Verder spoelden ook een 30-tal dode Helmkrabben *Corystes cassivelaunus* aan. Ditmaal geen schilden maar volledige dieren, zowel mannetjes als vrouwtjes alle vers dood en één levend exemplaar. We noteerden ook enkele Breedpootkrabbetjes *Portunus latipes* en één volwassen Noordzeekrab *Cancer pagurus*.

Bijzonder was ten slotte de vondst van een levend Goudkammetje *Pectinaria koreni*.

Ook de volgende soorten werden enkel tijdens de tweede winterstorm opgemerkt:

Vissen

Zeedonderpad *Myxocephalus scorpius* 1 dood

Hondshaai *Scyliorhinus caniculus* eikapsels

Stekelrog *Raja clavata* eikapsels

Mosdiertjes Een struikje Harige vliescelpoliep *Electra pilosa* met lange proximale stekel. Zeevitrage *Conopeum reticulum* op schelpklep *Lutraria* spec.

Bespreking

Wat opvalt is dat tijdens de winter 2015/2016 weer eens gigantisch veel Gewone zeesterren *Asteria rubens* en Gewone slangsterren *Ophiura ophiura* aanspoelden en niet enkel aan de Westkust. Dit fenomeen werd al meermaals besproken in De Strandvlo (Vanhaelen, 1998; Jacobs, 1999). Vanhaelen (1998) dacht dat er misschien een verklaring te vinden is bij het innemen van schoongeveegde plaatsen na strenge winters maar de voorbije jaren werd het amper winter. Jacobs (1999) vond dat deze hypothese niet gesteld kon worden zonder een eveneens uitzonderlijk aangegroeide voedselbron aan te duiden. Toen hij deze bedenking maakte in 1999 spoelden er massaal Halfgeknotte strandschelpen *Spisula subtruncata* aan. Deze soort spoelt nu veel minder levend of leeg aan op de stranden van de Westkust en er kan ook niet meteen een andere schelpdier opgenoemd worden die massaal levend te vinden is. Het kan ook dat de dieren van elders afkomstig zijn, bvb van meer zuidelijke mosselbanken. Mossels zijn een bekende voedselbron voor zeesterren. Of zijn er ieder jaar evenveel exemplaren maar leven ze het ene jaar wat dieper in zee dan het andere jaar?

De eerste auteur bekeek 500 exemplaren van de tijdens de winter op het Koksijdse strand aangespoelde Otterschelpen. Er werd bij het bestuderen van de levende exemplaren gekeken naar de kleur van de siphon, schelpen werd de mantellijn gevolgd, dit is het duidelijkste en meest betrouwbare bij de lege determineermerk om de Gewone otterschelp *Lutraria lutraria* te onderscheiden van de Hoekige otterschelp *L. angustior*. Bij *Lutraria lutraria* is de onderkant van de mantelbocht over zijn ganse lengte, tot in de punt, gescheiden van de onderkant van de mantellijn, zodat er een wigvormige (V-vormige) ruimte tussen blijft. Bij *Lutraria angustior* is de onderkant van de mantelbocht evenwijdig en zeer dicht bij de onderkant van de mantellijn, minstens voor 1/3 of meer, soms zelfs geheel samenvloeiend met de mantellijn (Holme, 1959; Vanhaelen & Kerckhof, 2002).

Alle bestudeerde exemplaren bleken Gewone otterschelpen *Lutraria lutraria* te zijn. Dit is toch wel opmerkelijk wanneer je weet dat tot in 2001 de enige Otterschelp die langs de Belgische kust gevonden werd de Hoekige otterschelp *Lutraria angustior* (Philippi, 1854) was. Deze dieren leven verder uit de kust en vrij diep ingegraven en het vinden van een exemplaar was in die tijd zeer uitzonderlijk en steeds waardevol genoeg voor een vermelding in de Strandvlo (o.a. Vanhaelen, 1994 en 1995; Jonckheere, 1996; Severijns, 1996). Deze tijd is lang voorbij.

Ook opvallend is dat er toch wel een groot aantal levende Wulken *Buccinum undatum* en veel grote legsels werden gevonden deze winter. Vroeger was de vondst van een levende Wulk toch eerder een zeldzaamheid.

Tot slot mag de eerste melding van een levende Aziatische tapijtschelp *Ruditapes philippinarum* en enkele lege doubletten op het Koksijdse strand in deze bespreking niet ontbreken. Deze soort breidt zijn verspreidingsgebied duidelijk steeds verder uit.

Summary

In the framework of a nature education course the authors frequent the beach of Koksijde (Belgium) on a regular basis. This contribution reports on their findings during the meteorological winter of 2015-2016.

The first storm of the winter on 14-15 January 2016 yielded a mass stranding of the common starfish *Asterias rubens* and the brittlestar *Ophiura ophiura* and hundreds, many of them living, of the otter shell *Lutraria lutraria*, together with a living specimen of the alien carpet shell *Ruditapes philippinarum*. Apparently the rare otter shell form the 1990s, *Lutraria angustior*, seems to have disappeared.

The second storm, a full month later, again brought hundreds of otter shells, this time empty, an egg mass of squid *Loligo* spec., and some crabs like a living *Macropodia rostrata*, some 30 dead *Corystes cassivelaunus*, *Portunus latipes*...

On 12 February a dead porpoise *Phocoena phocoena* was reported. (G.R.)

Literatuur

- JACOBS, M., 1999. De zeesterren *Asterias rubens* blijven massaal aanspoelen aan de Westkust. De Strandvlo, 19(1): 41-48.
- HOLME, N.A., 1959. The British species of *Lutraria* (Lamellibranchia), with a description of *L. angustior*, Philippi. J. mar. biol. Ass. U.K., 38: 557-568
- JONCKHEERE, I., 1996. Levende *Lutraria angustior* en het harig porseleinkrabbetje aangespoeld op het strand van Koksijde. De Strandvlo, 16(2): 60-61
- JONCKHEERE, I. & A. FABRICE, 2016. Verslag van de meest opvallende waarnemingen tijdens de herfst 2015 op het strand van Koksijde. De Strandvlo 36(1): 24-27.
- SEVERIJNS, N., 1996. Vondsten van *Lutraria angustior* Philippi, 1844 met dood dier en *Ensis arcuatus* (Jeffreys, 1968) met vleesresten. De Strandvlo, 16(2): 76-77
- VANHAELLEN, M.-TH., 1994. Eindejaarsexcursie: Westhoekstrand, De Panne, op 19 december 1993. De Strandvlo, 14(2): 64-67
- VANHAELLEN, M.-TH., 1995. *Lutraria angustior* (Philippi, 1844) met vers dier te Koksijde. De Strandvlo, 15(3): 116-116
- VANHAELLEN, M.-TH., 1998. Overrompelende stranding van zeesterren *Asterias rubens* tijdens paasweek 1998 te Koksijde-Oostduinkerke. De Strandvlo, 18(2): 57-59.
- VANHAELLEN, M.-TH. & F. KERCKHOF, 2002. De ovale otterschelp *Lutraria lutraria* (Linnaeus, 1758) een nieuwe soort voor de Belgische fauna De Strandvlo, 22(3-4): 84-94.

(1) Sint-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670 Koksijde

(3) R. Buylestraat 11, 8670 Koksijde

(2,4) Karel Vanneckestraat 14, 8670 Koksijde